

## Képmutogatások

Milyen sok tárgy létezhetett egykor a világban és válhatott az idő megsemmisítő áldozatává, amely ezen a kiállításon most nem látható, vagy csak az utalásokban van jelen! Vajon a mai világunkban létező, és képek készítésére, felhasználására vagy kezelésére használt tárgyainkból milyen bemutatót lehet majd összeállítani száz év múlva? A Magyar Fotográfiai Múzeum kecskeméti kiállítótermében egy olyan igencsak tanulságos, szórakoztató, oktató, látványos és jól szervezett kiállítás látható különféle képekből és a létrehozásukhoz használt eszközökből, amelyet ajánlok mindenkinek, aki hajlandó részt venni egy kis időutazásban, a többnyire múlt századi képhasználati szokásokban. A bemutatott anyag főképpen a fényképezés feltalálása előtti (prefotografikus) idők világába vezet. Azt lehet látni, hogy miként és milyen eszközökkel használta a múlt század embere a képeket (főképpen nem a fényképeket, hanem rajzokat és grafikákat), és elképzelem, milyen szent áhítattal nézem majd száz év múlva valamely elkövetkező életemben a mai fényképezőgépeket, digitális kamerákat, számítógépes printereket, szkennereket, és mindazt a mai technikai bravúrt, ami akkorra majd technikatörténeti érdekességgé válik.

Már a kiállítás meghívója is nagyon szellemes volt. A boríték egy keménypapírból készült másik borítékot rejtett, két ovális lyukkal és két kihajtható füllel. Régi sztereonézőre emlékeztetett, és egy pauszlapra nyomtatott cvikkerből egy szempár nézett vissza rám a két ovális lyukon át. Akkor még nem volt világos, hogy itt a látásról, annak módjairól, valamint lehetőségeiről lesz szó. A meghívóra nyomtatott szöveg fel is sorolta azokat az eszközöket, amelyek a kor vizuális kultúrájának megalkotásában részt vettek. Ebben a „kultúrtörténeti folyamatban egyaránt szerepet játszottak a tudomány képviselői, valamint a populáris kultúra (vásári mutatványosok, vizuális játékok).” A meghívón negyvenegy ilyen különféle eszközt számoltam össze, de a kiállításon mindegyikből többfajta is átható. Már az eszközök elnevezései: ombrocinema, litofánia, helioplaszt, fantazmagória (!), kukucskáló tojás... A nosztalgia is működik, mert minden tárgyon érződik a gondos kézi munka nyoma. Kézzel festett laterna magica lemezek, szépen és nagy műgonddal elkészített fadobozokba zárt szemléltető eszközök. Rögtön a kiállítás bejáratánál látható egy lunárium, a Föld és a Hold keringési pályáját szemléltető eszköz, mert a kiállítás persze a fényről is szól.

Így a szem felépítése és optikai működése is tanulmányozható rajzokon és fényképeken, szemvizsgáló berendezések vagy élességbeállító eszközök formájában. Elvégezhetünk néhány látásgyakorlatot. A megadott utasítások szerint negyven másodpercig bá-

multam a falon függő ábrát, és persze megjelent az utókép. A sztereolátás első élményét is megszerezhetjük a kiállított sztereoképek szemlélésével, aki ezt még sosem próbálta, annak feltétlenül ajánlott ez a gyakorlat. A falon a felirat figyelmezteti a nézőt: Vigyázat, ehhez a gyakorlathoz TÜRELEM! kell.

Nagyon szép és kedves darab a kulisszaperspektíva, egy nyitott állapotában kiállított, papírból kivágott tér, amelybe, ha egy adott ponton át nézünk, az 1852-es londoni világkiállítás kristálpalotájának belső terét látjuk. Tulajdonképpen a grafika-hoz tartoznak azok az anamorfózisok, amelyeknek rajzain sokszor nem ismerünk fel semmilyen látványt, ám ha a rajz közepére egy fényesre polírozott kúpot helyezünk, és erre pontosan fölülről, a kúp csúcsa felől nézünk, fényes kúppaláston megjelenik egy-egy kép. Egy madár rajzolt képe. Orosz István anamorfózisai még messzebb mennek, ugyanis ezekben a grafika is élvezhető képet mutat, és nem csak a kép közepére állított fényes hengerben megjelenő kép áll össze értelmes és érzékelhető alakká.

A kiállított tárgyak egy része elkauzolja a filmfelvétel feltalálása előtti mozgóképek világába. Soha még ennyi szkopról nem hallottam. Kedvencem a szinte kimondhatatlan nevű phenakisztozkóp, egy fanyélen forgatható egyszerű papírkorong. A korong szélén leskelődőnyílásokat vágta, és a korongot megforgatva a túloldalon kalapáló, fűrészelő embereket láttam, miközben kerek, ventilátorok forogtak és kallantyúk oldották ki a csappantyúkat. Mozgott az egész.

És akkor még nem beszéltem azokról a könyvekről, ábrákról, magyarázó szövegekről, panorámákról, plakátokról, hologramokról, csillagtérképekről, laterna magicákról és camera obscurákról, amelyek még varázslatosabbá tették a kiállítást. Javasolom, menjenek el, nézzenek meg mindent, forgassák meg a zootrópot, gyűjtsák meg a meggyújtható lámpákat, maradjanak sokáig! Budapestről csak nyolcvan kilométer.

*Képmutogatók*, Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét, 1999. június 9– augusztus 2.

*Élet és Irodalom*, 1999. június 25.